

GRAFİK SANATININ UYARICI OLARAK KULLANIMI

Yrd. Doç. Dr. Ergun TUNÇKAN

İnsanın algılama ve davranış biçimlerindeki ortak içgüdüsellik araştırıldığında; birçok olay, durum, renk ve biçim karşısında aynı algılama ve davranış özellikleri gösterdikleri gözlenmiştir. İnsanda görme yetisi, algılamada çok önemli bir rol oynar. Bu nedenle görsel iletişimin önemi büyüktür. Eğitici, yön verici ve uyarıcı gücü ile halka yol gösterici özelliği, grafik sanatının çağlar boyu önemini ve etkinliğini sürdürmüştür. Bu amaçla grafik sanattan, etkin bir iletişim aracı olarak, yaşamda geniş bir biçimde uyarıcı görevinde yararlanılmaktadır. Bunun belirgin örneği bilgi verici işaretler ve spor sembollerinde görülmektedir.

Uluslararası Bilgi Verici Sembol Örnekleri

Grafik iletişiminin uluslararası anlatıya sahip olması, önemini daha da arttırmaktadır. Grafik sanatlar, sürekli olarak kendi kendini üreten, yaratıcı ve yapıcı düşünme süreçlerinin sonucunda filizlenen sanatlardır. Titiz ve dikkatli çalışma, tekniğe egemenlik, kullanılan gereçlerle birlikte düşünme, çoğaltma tekniğine uygun tasarım, grafik iletişimin ön koşuludur. Grafik imgelem (nesnelere zihindeki biçimlerini oluşturan meleke) gücü, yaratıcı bir güçtür. Çünkü grafik tasarım ve grafik düşünme olgusunda, öznenin gerçek niteliği ya da dış görünümü yerine, bu imge ile izleyici arasındaki görsel diyalogun amaca uygunluğu önemli bir ölçüttür.

Grafik uyarılarla birey ve gruplara istendik davranış kazandırma, onları belirli davranış biçimlerine yönlendirme olasıdır. Davranış değişikliğine yol açacak güdülenme ilkeleri henüz yeteri kadar tanımlanamadı. Bu konuda yurtdışında yapılan çeşitli araştırmalarda temel iki yaklaşım var. (1)- İzleyicinin ne yeğlediği gözlemleniyor ve bu yeğlemenin nedeni saptanıyor. (2)- Aynı içerik görsel ve görsel olmayan yolla öğretiliyor, sonuçlar gözlenip ölçülüyor.

1938 yılında yapılan bir araştırmada Miller denek olarak seçilen 100 tane 3. sınıf öğrencisi, kitaptan seçilerek verilen 6 resim ve bu resimlerdeki öğelerin çözümlemesini yaparak, daha sonra her öğrenciye bir test uygulayarak bu öğelerin ne kadarını kavradıklarını saptadı. Sonuçta öğrencilerin resmi oluşturan temel öğeleri (birkaç tane bunlar) kavradıklarını bütünüün parçası olanları ise daha az kavradıklarını gördü. Cinsel farklılığın önemli bir rolü olmadığını, zeka düzeyinin ise farklılığa yol açtığı ortaya çıktı. Bu araştırma çocuklara hazırlanan görsel gerecin öğelerinin doğrudan dikkat çekecek gibi olması gerekliliğini ortaya koydu.

Halbert 1944'de ilkökul çocukları arasında bir araştırma yaptı. Denek sayısı belirtilmeyen bu araştırmada çocuklara 3 değişik ders kitabı hazırlanıp kullanıldı: (1) Yazı-resim, (2) Yalnız resim, (3) Yalnız yazı. Çocukların resimlerden yazıyı desteklemek için yararlandıkları görüldü. Yani yazılı bölüm resimlere gönderme yaptıkça çocuklar daha iyi anladılar. Çocuklar öyküyü yazılı okuyup resimlerden destek aldıklarında daha çok düşünce geliştirdiler (Yalnız yazı ve yalnız görsel alana göre). Öte yandan yalnız görsel dilin, yalnız yazılı dile göre üstün olduğu da kanıtlanmıştır.

Rodriguez 1950'lerde Puerto Rico'lu 2492 öğrenciye aynı sahneyi gösteren 3 resim sundu. Öğrencilerin % 46'sı en gerçekçi olanı yeğledi. En az gerçekçi olanı % 22'si yeğledi.

Franch 1957'de 6-7 yaşlarındaki 142 öğrenciye, 11 yaşındaki 554 öğrenciye aynı şeyi basit ve karmaşık olarak betimleyen 13 çift resim uyguladı. 6-7 yaş grubunun % 83'ü, kesiksiz çizgilerle oluşan basit resimleri yeğledi. İki boyutluluğu ve tanıdık nesnelere yeğlediler. Oysa 11 yaş grubunun % 85'i daha değişik ve karmaşık resimleri yeğlediler. Franch, karmaşık resmi anlamamanın yaşa bağlı olduğunu gösterdi.

Aslında yetişkinler üzerine aynı objeyi basit ve karmaşık olarak betimleyen resimlerin seçimi konusunda araştırma az. 1947'de Me Lean ve Hazand 152 yetişkine 51 resim gösterdiler. Sonuçta yetişkinlerin seçimini, içeriğin belirlediği ortaya çıktı. Ayrıca kendi ilgi alanlarına yakın olanlar daha çok ilgilerini çekti.

Woodburn 1947'de bir reklam araştırmaları merkezine gazete reklamları üzerine raporlarını bildirdi. Büyük boyutlu resimlerin (oranların büyüklüğü değil) daha çok ilgi çektiği ortaya çıktı. Ayrıca insanların ilgi duydukları nesnelere dikkat ettikleri öbürlerine etmedikleri ortaya çıktı. Rengin de önemli rol oynadığı, renksiz sayfalara göre, % 76 oranında daha fazla ilgi topladığı görüldü.

Brand 1948'de, Buswell 1935'de bir resme bakarken insanların gözlerini önce hangi yöne çevirdiklerini araştırdılar. Buswell bunun bireyden bireye değiştiğini, Brand ise insanların sayfanın sol üst köşesine önce baktıklarını ortaya çıkardı.

Kopstein ve Roshal 1954'de yaptıkları bir araştırmada Rus dilinden sözcük öğretirken resimlerin çok yararlı olduğunu kanıtladılar. Hava kuvvetlerinden 778 subayın bir bölümüne öğretilen görenlerin sözcükleri daha iyi öğrendiği ortaya çıktı. Araştırma sözcüklerin filmini bir bölümüne basılı biçimini gösterdiler. Filmi yabancı dil öğretiminde sözcük üretirken görsel gerecin çok daha etkili olduğunu ortaya çıkardı.

Vernon 1950'de yaptığı araştırmalarda gençlerin grafikte sunulan bilgileri anımsamada ne denli güçlük çektiklerini göstermek amacıyla 24 erkek, 15 kız çocuğa 3 değişik grafik gösterildi. Çocuklara grafiğin içeriğini kolay anlayıp anlamadıkları, herhangi birini yeğleyip yeğlemedikleri soruldu. Öğrenciler kolay anlama açısından hiçbirini yeğlemediler. Ama genel sıralama şöyle oldu. 1- Gra-

fik, 2- Şema, 3- Tablo. Araştırmacı grafiklerle sunulan bilginin mutlaka yazılı açıklama ile desteklenmesi gerektiği sonucuna vardı.

İkinci araştırmada ise 16 kişilik grup (13-19 yaş arası kız-erkek) üçe ayrıldı. 1. gruba grafikler üzerine hazırlanan bir metin verildi. Beş dakika okudular, sonra grafiklere 5 dakika baktılar, 2. grup 10 dakika içinde hem metni okudu hem de grafiklere baktı. 3. gruba önce 5 dakika grafikler sonra 5 dakika metinler verildi. Sonra deneklere (13-19 yaş arası kız-erkek) pek çok sözlü soru soruldu. Gruplar arasında önemli bir fark olmadığı ortaya çıktı. Açıklamalar yalnız metinlerde yer aldığı için hiç bir grup farketmedi.

Araştırmacı öğrencilere grafik dilini anlamaları için eğitim verilmesi gerektiğini, bu eğitim verilmemişse grafiklerin çok yalın olması gerektiği sonucuna vardı.

Vernon 1953'de benzer bir araştırmayı yetişkinlere uyguladı. Yetişkinlerde de durumun pek farklı olmadığı ortaya çıktı.

1959'da Wisconsin Üniversitesinde yapılan bir araştırmada öğrencilere 25 tür değişik grafik gösterildi. Öğrencilerin her grafikleri yatay da olsa dikey de olsa daha iyi anladıkları ortaya çıktı. Ayrıca araştırmada grafik ne tür olursa olsun hemen altında açıklaması olması gerektiğini kanıtladı.

Çok kısa özetleri verilen araştırmaların gösterdiği gibi **grafikler, yetişkinlerin grafiklerle birlikte yazılı dili seçtikleri, ayrıca kendi ilgi alanlarındaki grafiklerle ilgilendiklerini ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle, grafikler yazı ile desteklendiklerinde daha etkili olabilmektedir.** Ancak, bu etkinin üst düzeyde olabilmesi için grafiği destekleyen yazının içerik yönünden yetişkinin ilgi alanına girmesi beklenir. Bu görünüm, bölümün başında verilen güdülenme olayının öğrenmeye ilişkin boyutunu getirmektedir ortaya.

Grafik - Öğrenme İlişkisi:

Görsel gereç, öğrenme süreçlerine iki amaçla girer: 1- **Güdüleme**, 2- **Bilgi aktarma**. Öğrenmenin görsel gereçle kolaylaştığı bir gerçektir. Ancak pek çok araştırma, basılı gerecin (resimli olsun olmasın) çok daha etkili olduğunu kanıtlamıştır. Akılda kalma ise görsel gerece bağlı değildir. Grafiğin bu konudaki başarısızlığı grafik biçimini algılamayı yeterince bilmemekten kaynaklanmak-

tadır. Bu nedenle grafiğin çok yalın olması gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Grafikte renk çok önemli bir öğedir. Rengin bireye etkisini ölçmek için pek çok araştırma yapılmıştır. Meillinger 1932 de 821 ilkokul çocuğuna, harfleri siyah-beyaz ve renkli biçimde sunduğunda tüm çocukların 3 renkli grafikleri seçtiğini gördü. 1936'da yapılan bir araştırmada çocukların rengi yeğledikleri, geri zekalıların kırmızı ve maviyi yeğledikleri ortaya çıktı. Woodburn 1947'de gazete okuyucularına sorular yönelttiğinde okuyucuların renkli grafiklere daha çok dikkat ettiklerini ortaya çıkardı. Bu araştırmada «**anlam**» olayı dikkate alınmamıştır. Sonuçta okuyucuların renkli grafikleri daha az sıkıcı ve kolay anlaşılır buldukları kanıtlanmıştır.

Öğrenmeyi kolaylaştıran bu görsel güç, etkili bir grafikle, «**İletişim-Etkileşim**» ikileminin oluşturulmasını sağlayabilir. Bu ikilemden akılcı bir biçimde yararlanmak ve alınacak sonuçlarla hazırlanacak grafiklerin toplumu çeşitli alanlarda yönlendirebileceği düşünülebilir. Örneğin bu alanlardan 1.si Reklamcılıktır. Çeşitli mal ve hizmetlerin topluma sunulmasında reklam grafiğinden yararlanılmaktadır. Çoğu zaman bir mamulün beğenilmesi, kalitesinden çok ambalajının rengi ve biçimi ile satın alınmasını sağlayabilir. Bir mamulün tanıtımında kullanılan çarpıcı bir afiş o mamulün satılmasını kolaylaştırabilir. Bu ya da buna benzer örnekler çoğaltılabilir. Yine 2. olarak Toplumda Okuma Alışkanlığının Kazandırılması, 3. Ağaç Sevgisinin Aşılınması, 4. Çevre Kirlenmesinin Önlenmesi, 5. Bulaşıcı Hastalıklardan Korunma tedbirleri v.b. konularda yapılacak grafik çalışmalarının da bireyleri yönlendirebileceği düşünülebilir.